

Rødmus (*Clethrionomys rutilus*)

Rødmusa ligner svært på klatremusa, men skiller lett på halen som er kortere og sterkt behåret. Rødmus er utbredt i Nord-Norge ned til det nordlige utbredelsesområdet for klatremus. Det er derfor lite å trolig at man treffer på begge artene på samme sted. Akkurat som klatremus kan rødmus komme inn i bygninger samt være reservoar for musepest som kan smitte til mennesker.

Utbredelse

Rødmus finnes over hele Nord-Norge ned til Salten i Nordland. Den trives best og er mest tallrik i områder med skog, men man kan også finne den på de treløse partiene av Finnmark der den lever godt i mose og lyngmark.

Kjennetegn

Ryggen hos rødmus er rødbrun, sidene gulbrune og undersiden oftest gråhvit. Rødmusa har, som navnet tilsier, en kraftigere rødfarge enn klatremusa. Rødmus og klatremus ligner på hverandre, men halen hos rødmus er kortere og sterkt behåret med tett pels. Kroppslengden er 8-12 cm mens halen på 2-4 cm kommer i tillegg (se Figur 1). Rødmus veier vanligvis mellom 20 og 40 gram. Ørene er små i forhold til husmus og skogmus, og snuten mer butt (se Tabell 1).

Et karakteristisk kjennetegn hos alle gnagere er gnagertennene (fortennene). De er store, krumme og meget harde, og vokser kontinuerlig. Tennene er skarpe, og slipes kontinuerlig mot hverandre når dyret gnager.

Ekskrementene fra rødmus er 6-7 mm lange og 2-3 mm tykke, sylindriske, med avrundete ender. Ekskremitter fra andre dyr kan enkelte ganger forveksles med muselort. Dette gjelder spesielt ekskrementer fra flaggermus. Flaggermuslort inneholder imidlertid bare insektrester, og den smuldrer lett opp om man tar på den.

Man kan også bruke fotspor i støv (eventuelt talkum/mel som er strødd ut) for å bestemme hvilket dyr man har med å gjøre (se Figur 2).

Livssyklus

Rødmusa yngler om sommeren. Drektighetstiden varer omtrent tre uker. Man antar at den kan ha ett til fire kull i året, og 7-8 unger pr kull. Rødmus yngler ikke inne i bygninger, men trekker ofte inn om høsten.

Figur 1. Ryggen hos rødmus er rødbrun, sidene gulbrune og undersiden oftest gråhvit. Rødmus og klatremus ligner på hverandre, men halen hos rødmus er kortere og sterkt behåret med tett pels. Klatremus har en lengre tofarget hale. Illustrasjon: Trond Haugskott

Tabell 1. Noen karakteristiske kjennetegn hos rødmus.

Kjennetegn	Rødmus (<i>Clethrionomys rutilus</i>)
Vekt:	20-40 g
Lengde (kropp):	8-12 cm
Lengde (hale):	2-4 cm (tetthåret)
Snute:	Butt
Ører:	Små
Øyne:	Små
Pels:	Lik klatremus, men rødere pels
Ekskremitter:	6-7 mm lange og 2-3 mm tykke, sylindriske, avrundete ender
Mat:	Plantekost, urter, frø, frukt, blader, gress, mose røtter, sopp
Vann:	Trenger daglig tilgang på vann til drikking
Atferd:	Nattaktiv
Svømming:	God svømmer
Klatring:	Klatrer godt
Bol:	Generelt under bakken, inne i stubber eller i tette busker
Livslengde:	Omtrent 1 år
Kjønnsmoden:	4-8 uker
Antall unger pr. kull:	1-10
Åpninger som bør tettes:	>6 mm

Figur 2. Spor etter brunrotte i mel. Mel eller talkum kan strøs ut for å sjekke hvor gnagere beveger seg. Foto: Reidar Mehl

Atferd

Rødmus er hovedsakelig aktiv om natta. Den er en dyktig klatrer, og mye av matsøket foregår i busker og trær.

Fødeopptak

Rødmus spiser mest frø, knopper, bær, bark og lav, men kan også ta en del smådyr og fugleegg. Den er, som alle gnagere, ivrig til å hamstre mat.

Rødmus som skadedyr

Rødmus trekker gjerne inn i bygninger om høsten. Når rødmus lever i og rundt bygninger medfører det nesten alltid konflikter med menneskelige interesser, og de kan medføre betydelige økonomiske tap spesielt i bygninger der næringsmidler lagres og produseres. Rødmus kan spise på all slags mat og dyrefôr de får tilgang til. I tillegg forurenser de mat og området rundt med urin og ekskrementer. De kan også påføre strukturelle skader på bygninger pga. gnaging. De kan ødelegge vegger, gulv, dører og tak ved å gnage hull i disse. Man ser ofte skader i isolasjonsmaterialer inne i bygninger der det er mus. Videre kan de gjøre stor skade på møbler, klær, gardiner, bøker, malerier, elektriske ledninger og lignende. Dyr som dør inne i vegger og gulv kan forårsake et luktproblem.

Kan rødmus smitte mennesker med sykdommer?

Generelt har alle gnagere en atferd som ofte bringer dem i kontakt med skitne områder, søppelrester, samt fødevarer for mennesker og dyr. Dette gjør at de har potensial for å spre smitte. På verdensbasis er ulike gnagere reservoarer for en hel rekke smittsomme virus-, bakterie- og parasittsykdommer, og de kan utgjøre en reell helsefare for mennesker.

Det er verdt å merke seg at rødmus er reservoar for musepest (*Nephropathia epidemica*), en sykdom som kan smitte til mennesker. I Sør-Norge der rødmusa ikke finnes er klatremus reservoar for musepest. Det er litt usikkert hvordan smitten overføres til mennesker, men det er sannsynlig at

det skjer ved inhalasjon av virus fra inntørkede ekskrementer. Smitteoverføring kan også skje gjennom forurenset drikkevann fra brønn eller bekk. Sykdommen smitter ikke fra person til person. Sykdommen er utbredt over hele landet, men de fleste tilfellene blir rapportert fra Oppland og Hedmark.

Enkle tiltak kan imidlertid redusere risikoen for smitte av sykdom fra rødmus til mennesker. Ved rengjøring av bygninger hvor det har vært eller er rødmus (eller andre gnagere) bør det anvendes våt klut. Kosting og støvsuging kan føre til at partikler som forårsaker sykdom virvles opp. For ekstra beskyttelse kan munnbind og gummihansker benyttes. Dette bør også vurderes når man jobber med vedstabling og lignende hvor støv fra gnagereksekrementer kan virvles opp. Man bør i tillegg sikre utsatte bygninger mot gnagere, samt lagre matvarer i tette bokser. Man bør også bruke hansker når man tar i gnagere for å unngå bitt både fra dyret selv og fra eventuelle lopper og lus.

Forebygging og sikring

Det viktigste tiltaket man kan gjøre for å redusere problemer med rødmus innendørs er å hindre dyrene i å komme inn. En bekjempelse som gjennomføres uten først å utføre sikring vil bare medføre at nye problemer oppstår neste høst når dyr trekker inn i huset på nytt.

For å sikre et hus mot rødmus må alle åpninger større 6 mm stenges. Kjellervinduer må være hele og ventilasjonsåpninger bør sikres med kraftig metallnetting. Dører må slutte tett til karmen, og på steder som er spesielt utsatt for gnagere kan metallbeslag festes nederst på dørene for å hindre at dyrene gnager seg gjennom. Alle vegger må være fri for hull og sprekker. Rørgjennomføringer sikres med betong, spesiallaget tettepasta eller galvaniserte plater. Kjellergulv bør være støpt.

Husk at rødmus er en meget dyktig klatrer, og derfor må også åpninger høyt oppe på bygningen sikres. Greiner fra trær må derfor heller ikke henge inn over tak. Overgangen mellom grunnmur og vegg er ofte utsatt. På spesielt utsatte bygninger kan man feste glatte metallplater på veggen, eventuelt legge inn områder med andre glatte materialer, f.eks. glatt maling, slik at dyrene ikke kan klatre opp. Slike sperrer bør være minst 40 cm høye, og må festes et godt stykke opp på veggen slik at dyrene ikke kan hoppe fra bakken og over dem.

Det er viktig å finne ut hvor dyrene får tak i mat og vann, og hvor vandringsveiene går? Det er også viktig å finne ut om områder utendørs kan

oppretholde bestander av gnagere som kan trekke inn i bygninger på et senere tidspunkt. Slike områder kan være vegetasjonsområder tett inntil bygningen som gir tilgang på mat, vann og bolplasser.

Bekjempelse

Opprydding (sanitasjon)

For å lykkes med en bekjempelse kreves det nesten alltid en grundig opprydding (sanitasjon) i området der gnagerne utgjør et problem. Området utendørs og innendørs må ryddes for søppel og matrester slik at tilgangen på mat, vann og bolplasser reduseres. Høyt gress, busker og kratt tett inntil bygninger må holdes nede eller fjernes. Nedfallsfrukt må fjernes, og eventuell kompost må sikres slik at dyrene ikke får tilgang på mat. Mating av fugler utendørs kan også medføre at gnagere får tilgang på mat. Mat for hunder og katter utendørs kan livnære store bestander av gnagere. Søppeldunker og søppelrom må gjøres sikre.

På lagerrom er det viktig at man har en rotasjon av varer slik at ikke enkelte paller blir stående for lenge på samme sted. I størst mulig grad bør ting plasseres opp fra gulvet (anbefalt minst 45 cm høyt), for derigjennom å lette renhold samt hindre at dyrene får tilgang på skjulesteder. Lykkes man i å fjerne all tilgang på mat og vann så kan man faktisk eliminere hele problemet med gnagere. Dette kan imidlertid være vanskelig i praksis, men det er viktig å gjennomføre dette så langt det lar seg gjøre. Husk at under bekjempelser må åte på klappfeller og giftåte alltid konkurrere med annen mat dyrene har tilgang på.

Feller

Den beste fellen for privatpersoner er den velkjente klappfellen som effektivt dreper dyret når det forsøker å ta åten på fellen (se Figur 3 og 4). Det finnes også levendefangende feller som kan fange flere mus samtidig. Generelt er alle mus enkle å fange i feller. Limfeller er ikke tillatt brukt.

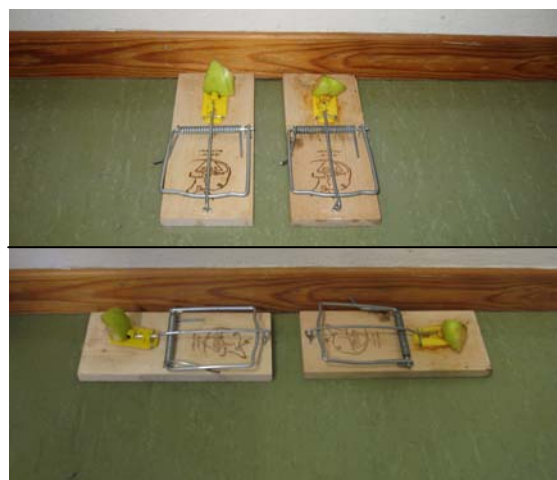
Klappfeller settes langs vegger, både på gulvet og gjerne oppe ved taket, der man har funnet ut at rødmusene ferdes. Fellene plasseres slik at utløsermekanismen vender inn mot veggen. Ofte vil det lønne seg å sette opp to feller ved siden av hverandre. Disse bør være ca 2-3 cm fra hverandre (se Figur 4). Eventuelt kan fellene plasseres to og to etter hverandre langs veggen med utløseren i ytterenden (se Figur 4). Det er ofte slik at jo flere feller man benytter jo bedre blir bekjempelsen. Husk at aksjonsradiusen til musene kan være svært begrenset (noen ganger bare noen meter fra bolet), og at fellene derfor må stå tett. Fellene bør ettersees så ofte som mulig.

Som åte på klappfeller kan man benytte mat som peanøttsmør, bacon, sjokolade, rosiner, nøtter, frukt, leverpostei, døde insekter og lignende. I områder hvor mange feller skal settes ut, og hvor man ikke vet hva dyrene spiser til vanlig kan følgende strategi være lur å følge: Tre til fire forskjellige åtetyper festes på og legges rundt ikke-aktiverte feller: (1) åte som samsvarer med den antatte mattypen som dyrene spiser på stedet; (2) åte som næringsmessig supplerer maten de spiser; (3) reirmateriale som for eksempel tøybiter og bomull og (4) ”naturlig” mat for dyrene som f.eks. snegler, mark, insekter, korn. Man fortsetter å bruke bare de åtetyperne som dyrene viser interesse for, eller alle sammen hvis alle typene blir tatt. I tørre områder kan frukt være et godt alternativ på fellene.

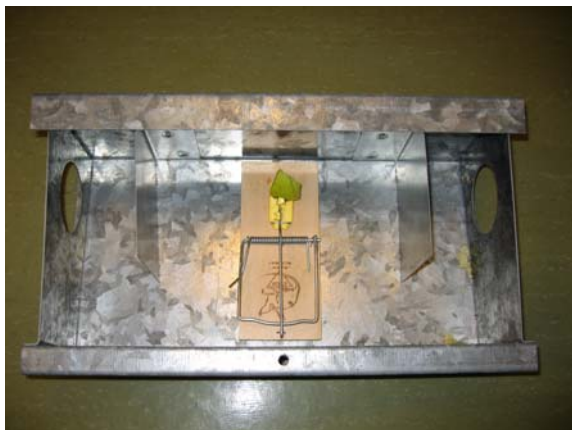
Klappfeller kan med hell plasseres inne i åtestasjoner (se Figur 5) både som bekjempelsestiltak og som overvåkningstiltak. Inne i åtestasjoner er man sikker på at ikke andre dyr får tilgang til fellen, og fellen er i tillegg beskyttet mot ytre påvirkninger. Klappfellen må festes enten i underlaget eller i andre gjenstander med en metalltråd for å forhindre at dyr som bare får en fot eller halen i fellen kan dra den med seg.

Figur 3. Brunrotte tatt i klappfelle. Klappfeller er også effektive mot rødmus. Foto: Reidar Mehl

Figur 4. Plassering av klappfeller langs veggen. Foto: Arnulf Soleng

Figur 5. Plassering av klappfelle inne i åtestasjon av metall.
Foto Arnulf Soleng

Gift

Kjemisk kontroll ved bruk av musegift er ofte effektivt. Problemet er risikoen for forgiftninger av andre dyr, fugler og mennesker, samt at døde dyr ofte blir liggende under gulv og inni vegger og forårsaker luktproblemer. I dag benytter man stort sett bare forgiftet åte som inneholder anti-koagulanter. Disse giftene medfører at dyrene dør av indre blødninger. Når man håndterer slike gifter bør man alltid benytte hansker. Videre skal man alltid bruke sikre åtestasjoner i hardplast eller metall ved bruk av forgiftet åte der andre dyr og mennesker kan få tilgang. Hvis mulig skal den forgiftede åten festes inne i åtestasjonen. Selve åtestasjonen må være festet til underlaget. Åtestasjoner skal være låst slik at ikke uvedkommende kan åpne disse. Åtestasjoner (og feller) må ofte brukes i stort antall og plasseres tett. Ofte kan man se at gift forsvinner fra slike åtestasjoner uten at problemet blir borte. I slike tilfeller kan det være at dyrene bare hamstrer åten, og gift som kommer på avveie på denne måten kan utgjøre en forgiftningsrisiko for andre dyr og mennesker. Vi anbefaler ikke bruk av gift for bekjempelse av gnagere i og rundt private boliger. I de aller fleste tilfeller kan problemet løses ved hjelp av forebygging med sanitasjon og sikring, samt bruk av feller.

Repellenter og biologiske midler

Det finnes utstyr som er laget for å skremme bort gnagere som f.eks. apparater som sender ut ultralyd, lavfrekvente lyder eller vibrasjoner. Det finnes ikke vitenskapelige undersøkelser som viser at disse er effektive, og vi kan derfor ikke anbefale bruken av disse. Kjemiske avskrekkingsmidler (repellenter) er heller ikke vist å være spesielt effektive mot gnagere. Det er heller ingen biologiske bekjempelsestiltak mot gnagere som kan anbefales.

Etterkontroll

Enhver bekjempelse må avsluttes med etterkontroll for å finne ut om arbeidet har vært vellykket. Man ser da etter nye spor tegn slik som for eksempel avføring, fotspor og gnagemerker. Eventuelt kan man sette ut feller eller giftfri åte for overvåkning. Ved fortsatt aktivitet må man finne årsaken til at bekjempelsen ikke var vellykket.